

REACTIE OP GRONDWETSHERZIENING ZITTINGSDUUR EERSTE KAMER

Mijn kritiek op het wetsvoorsel over de zittingsduur van de Eerste Kamer is tweeledig. Ten eerste is er een technisch argument dat het een slecht idee is om een verschil aan te houden in de periode tussen twee verkiezingen voor de Eerste Kamer dan wel voor de Provinciale Staten. Ik zal beargumenteren dat afhankelijk van het moment in de cyclus de genoemde voordelen van deze wetswijziging niet gelden door dit verschil.

Voor de helderheid van mijn betoog heb ik onderstaande tabel gemaakt. In het huidige voorstel ontstaat een 12-jarig ritme; in de rij voor PS, dan wel EK staat een X als er verkiezingen zijn voor de Provinciale Staten, dan wel Eerste Kamer.

Jaar	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	1 ...
PS	X				X				X				X ...
EK	X			X			X			X			X ...

1. GESCHIEDENIS

Aangezien het voorstel teruggrijpt op de situatie van voor 1983 en ik wil beargumenteren dat het toen ook al een minder goed idee is, wil ik beginnen met een stukje geschiedenis om te zien hoe de verkiezingswijze van toentertijd tot stand is gekomen. Na de grondwet van 1848 werd elke drie jaar een derde van de Eerste Kamer door de Provinciale Staten met een zittingstermijn van 9 jaar. In elk geval in mijn provincie, Zuid-Holland, waren de verkiezingen voor de Provinciale Staten elke 3 jaar, waarbij de zittingstermijn 6 jaar was. In het bijzonder waren toen de periodes tussen verkiezingen voor Provinciale Staten en Eerste Kamer gelijk. Na 1919 is de periode van 4 jaar voor de leden van de Provinciale Staten ingevoerd. Op ongeveer datzelfde moment is de zittingsduur van de Eerste Kamer verkort naar 6 jaar en is het verschil in ritme ontstaan.

2. GEVOLG VAN DE VERSCHILLENDE PERIODES VOOR DE EFFECTEN

In de memorie van toelichting worden verschillende effecten benoemd die de voorgestelde wijziging zou bewerkstelligen. Hier ga ik een aantal van deze effecten af en leg uit waarom deze effecten soms in het geheel niet optreden bij de voorgestelde wijziging, en soms extra zwaar. Dit fenomeen wordt nog versterkt als, zoals in de periode voor 1983, elke keer de helft van de Provinciale Staten de helft van de Eerste Kamer zouden verkiezen.

2.1. Minder invloed Eerste Kamer op Provinciale Statenverkiezingen door vertraagde werking. In de huidige situatie is het zo dat een paar maanden na de verkiezingen van de Provinciale Staten de Eerste Kamer haar nieuwe samenstelling krijgt. Door het voorstel zal er nu soms 1, soms 2, soms 3 jaar tussen zitten, maar eens in de 12 jaar volgen de Eerste Kamerverkiezingen net zo kort op de Provinciale Statenverkiezingen als momenteel. Dat betekent dat het huidige voorstel op die momenten het beoogde effect niet bereikt. Bovendien zal, als de

helft van de provincies de halve Eerste Kamer kiezen, voor de inwoners van die helft van Nederland het directe effect op de samenstelling van de Eerste Kamer even groot en direct zijn als nu. Omdat de leden dan ook nog 6 jaar zitting hebben (in plaats van de huidige 4 jaar), zouden die burgers hun stem nog meer moeten laten leiden door de effecten op de Eerste Kamer dan nu.

Dit effect kan het meest effectief wel bewerkstelligt worden door de Eerste Kamerverkiezingen elke 4 jaar te houden, het jaar voor de Provinciale Statenverkiezingen.

2.2. Geen recenter politiek primaat Eerste Kamer dan dat van de Tweede Kamer. In het gegeven voorstel kan het nog steeds voorkomen dat de volledige Eerste Kamer verkozen is op basis van Provinciale Statenverkiezingen gehouden na de laatste Tweede Kamerverkiezingen. Stel dat de regering valt in jaar 12 van een cyclus zodat er dat najaar Tweede Kamerverkiezingen zijn, dan zijn de daaropvolgende Tweede Kamerverkiezingen pas viereneenhalf jaar later in het voorjaar van jaar 5 van de cyclus. Derhalve zal de Eerste Kamer die verkozen wordt op basis van de Provinciale Statenverkiezingen van jaar 1 van de cyclus (in jaren 1 en 4 van de cyclus) een recenter politiek primaat hebben op het einde van deze kabinetsperiode.

Het boven geschetste scenario zal natuurlijk niet zo vaak voorkomen, maar vaak genoeg zal de Eerste Kamer in elk geval voor de helft gebaseerd zijn op recenter Provinciale Statenverkiezingen dan de meest recente Tweede Kamerverkiezingen. In onderstaande tabel staat de gemiddelde tijd dat de Provinciale Statenverkiezingen geweest zijn voor de huidige samenstelling van de Eerste Kamer op elk moment van de cyclus (op een moment in het jaar vlak na het normale moment van verkiezingen van de Eerste Kamer).

Jaar	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	1 ...
PS	X				X				X				X
EK	X			X			X			X			X
Duur	2	3	4	3	4	5	4	5	6	3	4	5	2

Zoals te zien is is deze periode regelmatig op zijn hoogst vier jaar terug, en dat zijn allemaal momenten waarop de Eerste Kamer potentieel gemiddeld gesproken recenter verkozen is dan de Tweede Kamer.

Ook dit probleem kan opgelost worden door de Eerste Kamerverkiezingen elke 4 jaar het jaar voor de Provinciale Statenverkiezingen te houden.

3. OVERIGE KRITIEK OP HET WETSVORSTEL

Een deel van de beoogde effecten van dit wetsvoorstel bestaan uit het verminderen van de invloed (qua snelheid en directe doorwerking) van de burger op de samenstelling van de Eerste Kamer. Letterlijk “zal de Eerste Kamer (als geheel) niet over een recenter politiek mandaat van de kiezer beschikken dan de Tweede Kamer”. Dit wordt gedaan met de hoop dat als gevolg hiervan de Eerste Kamerleden niet hun volle macht zullen uitoefenen. Persoonlijk heb ik hier weinig vertrouwen in. Het effect van een minder representatieve keuze van de Eerste Kamer is vooral een minder representatieve Eerste Kamer.

Als voorbeeld voor de reden van mijn scepsis geldt bijvoorbeeld de recente afschaffing van de lijstverbindingen voor de Eerste Kamerverkiezingen. Deze zijn afgeschaft met als genoemde reden dat het slecht was voor de duidelijkheid naar de kiezer dat er handjeklap na de feitelijke (Provinciale Staten-)verkiezingen kon

plaatsvinden. Het gevolg is geweest dat er nog meer handjeklap nodig is om hetzelfde te bereiken als eerst, dat de resultaten hiervan alleen in achterkamertjes bekend gemaakt wordt (en indirect uit verkiezingsuitslagen voor de Eerste Kamer af te leiden zijn). Zo stemmen Provinciale Statenleden voor een partij opeens op een andere partij voor de Eerste Kamer om de laatste restzetel naar de huidige politieke bondgenoot te spelen.

Een ander probleem van het huidige voorstel is dat het nog waarschijnlijker is dat de persoon waarop iemand stemt voor de Provinciale Staten niet stemt op de partij waarvoor hij/zij zegt uit te komen. Bij een vertraagde verkiezing is het veel waarschijnlijker dat sommige Provinciale Statenleden in de periode tussen de Provinciale Statenverkiezingen en Eerste Kamerverkiezingen van partij wisselen, waardoor opeens de stemmen van vele burgers niet meer gaan naar de partij waarop ze dachten gestemd te hebben.

Al met al denk ik niet dat enig verandering in het kiesstelsel het gedrag van de Eerste Kamerleden zal veranderen; daarvoor moeten rechten die de Eerste Kamerleden hebben beperkt worden.